

colecția monografii

ANA-MARIA GOLDAN

**RAPORTURILE MARITALE ȘI DE FILIAȚIE
ÎN DREPTUL PRIVAT COMPARAT**

ANA-MARIA GOLDAN

**RAPORTURILE MARITALE
ȘI DE FILIAȚIE ÎN DREPTUL
PRIVAT COMPARAT**

**Universul Juridic
București**

-2022-

A. Despre familie și rudenie. Perspectivă pluridisciplinară

○ a. Noțiuni preliminare cu privire la instituția familiei

„Istoria familiei este inseparabilă de cea a ideilor sau de cea a datelor sociologice”¹. Pentru că istoria presupune schimbare, putem afirma, fără teama de a greși, că, dintre toate instituțiile existente în dreptul actual, familia este cea a cărei constituire, organizare sau dezvoltare a avut cel mai mult de suferit, cel puțin în ultima decadă, din pricina reglementărilor controversate în domeniu. Având în vedere evenimentele desfășurate de-a lungul timpului, s-a constatat faptul că nu există o evoluție liniară, întrucât dreptul familiei este legat de schimbările valorilor societății. De pildă, încă din vremea protopărinților Adam și Eva, familia continuă să se afle sub „privirea, presiunea și autoritatea altora”², motiv pentru care, avându-se în vedere condițiile actuale de natură socială, aceasta suscită deopotrivă interes și polemici, atât din partea juriștilor, cât și din partea altor specialiști, precum filosofi, istorici, psihologilor, biologilor, dar și teologi. Totodată, instituția familiei prezintă interes deosebit și pentru oamenii de rând, aspect care conduce la anumite dificultăți în procesul de elaborare a unei definiții complexe a acesteia.

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *familie* își are originea în latinescul *familia,-ae*, aceasta reprezentând, în dreptul roman, „grupul de persoane libere și de sclavi, supuși puterii lui *pater familias*, care locuiau în același *domus*”³. Conform lui Ulpian, familia reprezintă „un grup de mai multe persoane, care au fost plasate, fie prin forța naturii, fie prin forța legii, sub o singură autoritate”⁴. Raportându-ne la această definiție din dreptul roman, termenul este asociat cu denumirea de *gens* și întruchipează modelul familiei patriarhale. Ilustru maestru al dreptului civil francez și model pentru juriștii contemporani, Jean Carbonnier consideră că acest tip de familie este „îndreptat cu fața spre trecut”, adică este „agățat de arborele său genealogic”⁵. Pe de altă parte, cunoaștem și un sens restrâns al termenului, corespondent al latinescului *domus*, care desemnează familia nucleară sau conjugală. În literatura de specialitate, se consideră faptul că familia nucleară se limitează la soți și la copiii minori ai acestora⁶. Conform maestrului Carbonnier, acest tip de familie este „orientat către viitor, către procrearea și către educarea copiilor”⁷. Astfel, în urma modificărilor rezultate, în ceea ce privește autoritatea soțului, prin *Code civil napoléonien* din anul 1804, în majoritatea țărilor europene s-a perpetuat această idee de familie restrânsă⁸, care se rezumă la cuplu și copii, fiind caracterizată de egalitatea în drepturi a soților⁹.

---

¹ B. Hess-Fallon, A.-M. Simon, *Droit de la famille*, Ed. Dalloz, Paris, 2011, p. 3.

² J. Carbonnier, *Droit civil, Tome 2, La famille, l'enfant, le couple*, 21e édition refondue, Presses Universitaires de France, Paris, 2002, p. 3.

³ M. Jakotă, *Drept roman*, vol. II, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1993, p. 232.

⁴ J. Carbonnier, *Droit civil, Tome 2*, p. 1.

⁵ *Idem*, *Droit civil, Tome 1, Les personnes*, Presses Universitaires de France, Paris, 1955, p. 15.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 14. Potrivit autorului, dreptul familiei are ca obiect de studiu cuplul și copilul.

⁹ S. Gaudemet, *Quelle protection pour le conjoint survivant en France? Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, în *Revue internationale de droit comparé*, nr. 2, Avril-Juin, 2018, p. 249.

În concluzie, spunem despre familie că reprezintă un termen caracterizat de o polisemie impresionantă, aspect care dovedește, fără îndoială, multiplele variații istorice ale instituției¹. Indiferent că este vorba despre casă, adică despre ansamblul de persoane care locuiesc sub același acoperiș, despre *gens* ori întreaga comunitate pe care o formează toate persoanele care descind dintr-un strămoș comun, despre cogați ori, în limbajul popular, rudele materne, despre agnați sau rudele de pe linia paternă, toate aceste unități parentale sunt astăzi reunite sub vocabula unică „familie”. Totuși, unitățile parentale enumerate mai sus au variat în funcție de epocă, de poziția geografică, de circumstanțele vremii ori de grupurile sociale cuprinse într-o anumită unitate de timp; astfel că textele referitoare la dreptul familiei ori la familie în general cern o multitudine de forme sau de vocabule diverse. În prezent, în sens larg, termenul familie desemnează „ansamblul persoanelor care sunt unite prin căsătorie, adopție, filiație și prin rudenia rezultată dintr-o descendență cu autor comun”². În România, familia este definită prin intermediul *Dicționarului explicativ al limbii române* și reprezintă „o formă socială de bază, întemeiată prin căsătorie, care constă din soț, soție și din descendenții acestora”³.

După ce am expus definiția familiei, vom continua să dezbaterem despre această instituție, făcând trimitere la numeroasele accepțiuni, prezente în literatura de specialitate. Pentru început, dată fiind uniunea dintre un bărbat și o femeie prin procreare, putem afirma faptul că familia reprezintă o realitate biologică. Despre faptele biologice știm că au o legătură evidentă cu dreptul familiei, dar și cu dreptul persoanelor. De pildă, doctrina civilistă de la începutul secolului al XX-lea deducea faptul că, din pricina unei aparente statornicii a speciei umane, din punct de vedere biologic, dreptul nu putea progresa foarte mult⁴. Cu toate acestea, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, știința a progresat, aducând cu sine o serie de transformări spectaculoase în materia procreării⁵. În prezent, spunem despre familie că nu mai este subordonată prezenței copiilor, ci, mai cu seamă, vorbim despre cupluri lipsite de copii sau cu fii unici. Deși există voci care susțin ambele tabere, scriitorul de origine franceză Victor Hugo, tată a patru copii, spune despre familia fără prunci că este precum „o colivie fără păsări”⁶. Referitor la aspectul biologic și potrivit unei terminologii înșelătoare, astăzi distingem între familiile legitime și cele naturale, însă aceste două cercuri familiale, cu toate că diferă prin înțelegerea, prin rolul ori prin raporturile pe care le antrenează, nu sunt altceva decât o creație artificială a legii, ele bazându-se în egală măsură pe sentimentele interioare ale omului⁷, familia reprezentând, de fapt, „inima”⁸ acestuia.

Mergem mai departe cu analiza preliminară și spunem că, potrivit doctrinei⁹, familia constituie, pe lângă o realitate biologică, și una istorică, dată fiind comunitatea de viață

¹ C. Bărbulescu, *Universul înrudirii. Între istorie și antropologie. Caiet de seminar pentru uz intern*, Ed. Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2000, p. 17.

² J. Carbonnier, *Droit civil, Tome 1*, p. 15.

³ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2009, p. 366.

⁴ G. Balandier, *Le sexuel et le social. Lecture anthropologique*, în *Cahiers internationaux de sociologie*, Presses Universitaires de France, Paris, vol. LXXVI, janvier-juin 1984, *Le sexuel*, pp. 5-19.

⁵ Ne referim aici la dorința manifestată pentru schimbarea de sex, dar și la reproducerea umană asistată medical.

⁶ J. Carbonnier, *Droit civil, Tome 2*, p. 8.

⁷ J.-L. Halpérin, *Le Code civil 1804-1904. Livre du Centenaire*, Ed. Dalloz, Paris, 2004, p. 265.

⁸ F. Terré, D. Fenouillet, *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Ed. Dalloz, Paris, 2011, p. 7: „La famille demeure le berceau naturel de la personne physique. Elle est le cœur, elle est au cœur de la personne dont elle tendre à assurer la primauté bien comprise, grâce au couple et à l'enfant qui doit s'appuyer sur sa famille pour réaliser son épanouissement personnel”.

⁹ În acest sens, a se consulta I. Albu, *Dreptul familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 7.

existentă între membrii acesteia și uniunea prin legături naturale, juridice ori legitime. În acest sens, amintim celebra sintagmă a profesorului Carbonnier, care consideră națiunea ca fiind formată din „păpiniere de familie”¹, motiv pentru care statul trebuie să acorde acestor grupuri respectul cuvenit. Pe lângă cele două realități, spunem despre familie că poate constitui și una sociologică², întrucât este formată din membrii unui grup social, uniți prin intermediul raporturilor de căsătorie, de adopție ori de rudenie, care conviețuiesc și cooperează din punct de vedere economic³.

Nu în ultimul rând, putem vorbi despre familie ca fiind o realitate juridică⁴, întrucât legiuitorul reglementează, prin norme de drept, relațiile stabilite între membrii unei familii. Toate aceste relații sunt cuprinse, pe larg, în norme de dreptul familiei, ramură a dreptului privat. Caracterul dinamic al legislației și al jurisprudenței în domeniu poate fi explicat grație evoluției sociologice a familiei din toate țările, mai ales sub efectul urbanizării, prin integrarea femeilor pe piața muncii. Totodată, vorbim despre prelungirea speranței de viață, deoarece, în prezent, mulți dintre noi s-au obișnuit să trăiască fără copii⁵, iar în societate se promovează controlarea nașterilor⁶. Chiar dacă este omniștient și face parte din strategiile electorale, dreptul familiei încă suferă de o insuficiență legislativă, reamintindu-ne faptul că familiile sunt potențial disfuncționale și că se impun o serie de garanții noi, pentru a evita ca cei puternici să abuzeze din punct de vedere economic, social ori fizic de cei mai slabi, în speță de copii sau de partener.

Avându-se în vedere toate aceste realități, observăm faptul că ne este aproape imposibil să identificăm ori să conceptualizăm reperele funcționale ale familiei, deoarece asupra conținutului definiției vom regăsi amprenta lăsată de specificul fiecărei științe și, prin urmare, vom întâlni accepțiuni diverse ale aceleiași noțiuni⁷. De asemenea, Gérard Cornu, profesorul Facultății de Drept din Poitiers, consideră statutul familiei ca fiind „ansamblul regulilor ce guvernează fiecare grup pe care aceasta îl conține, luându-se în considerare situația specifică a fiecăruia”⁸. Prin urmare, statutul familial prezintă variații nu doar de la un grup la altul, ci și de la o situație specifică la alta. Tot profesorul de origine franceză este cel care ordonează relațiile existente între persoane în felul următor: „*le couple, unité ménagère, les parents et enfants, groupe parental, les parents et alliés, la grande famille*”⁹, susținând faptul că, în realitate, statutul familial „regrupează efectele de drept, atașate legăturilor de familie”¹⁰.

¹ J. Carbonnier, *Flexible droit...*, op. cit., pp. 199 și urm.: „*Les familles sont le tissu privé du peuple dont l'Etat est l'organisation collective. Entre elle et les îlots de solitaires, le respect mutuel est, dans la liberté, la régie d'or. Pépinières de familles, une nation ne se réduit pas à un agrégat d'individus*”.

² I. Mihăilescu în C. Zamfir, L. Vlăsceanu (coordonatori), *Dicționar de sociologie*, Ed. Babel, București, 1996, p. 238.

³ Conform lui J. Carbonnier, familia nu poate exista doar din dragoste și apă proaspătă, ci este nevoie de un fundament economic, provenit din regimul matrimonial ori din succesiuni și liberalități: „*La famille ne peut vivre d'amour et d'eau fraîche; une assise économique lui est nécessaire. Elle lui sera apporté par des régimes matrimoniaux, plus lointainement par les successions et libéralités*”. În acest sens, a se vedea J. Carbonnier, *Droit civil*, Tome 2, p. 3.

⁴ G. Lupșan, *Dreptul familiei*, Ed. Junimea, Iași, 2001, p. 5.

⁵ M.-P. Hamel, S. Lemoine, *Aider les parents à être parents. Le soutien à la parentalité; une perspective internationale*, Centre d'Analyse Stratégique, 2012, disponibil la adresa web: http://archives.strategie.gouv.fr/cas/system/files/rapport_parentalite_2.pdf, accesat la data de 19 septembrie 2019.

⁶ P. Yonnet, *Le recul de la mort. L'avènement de l'individu contemporain*, Ed. Gallimard, Paris, 2006, în special capitolul 2, „*Recul de la mort, Naissance de l'enfant désiré*”.

⁷ G. Lupșan, op. cit., p. 5.

⁸ G. Cornu, *Droit civil. La famille*, 8e édition, Ed. Montchrestien, Paris, 2003, p. 37.

⁹ *Ibidem*, p. 37.

¹⁰ *Ibidem*.

○ b. Rudenia – izvor al familiei

Alături de instituția căsătoriei, rudenia reprezintă unul dintre izvoarele familiei. Potrivit maestrului jurist Jean Carbonnier, „dreptul familiei se poate construi pornind de la aceste două noțiuni”¹. Prima caracteristică a rudeniei este reprezentată de faptul că aceasta constituie un izvor al relațiilor de familie. Aspectul reiese din însăși interpretarea *lato sensu* a termenului *familie*, adică grupul persoanelor legate prin căsătorie, adopție, filiație ori prin înrudire a unor persoane cu strămoș comun. Din această interpretare, rezultă că, în momentul de față, în cadrul unei familii, o persoană poate avea calitatea de soț, rudă ori afin². Astfel, „din căsătorie rezultă calitatea de soț, din filiație, în sens larg, și din adopție rezultă calitatea de rudă și, în sfârșit, din căsătorie și rudenie rezultă calitatea de afin”³. Rudenia reprezintă, prin urmare, un reper universal al comunității familiale.

Din definiția rudeniei putem desprinde cele două forme ale sale, precum rudenia civilă, bazată pe un act juridic, și rudenia firească, adică cea întemeiată pe faptul nașterii⁴. Dacă ar fi să ne raportăm la dreptul roman, am numi cele două tipuri de rudenie agnată și cognată. Rudenia agnată rezulta din legătura stabilită între anumite persoane „aflăte, la un moment dat, sub aceeași putere, dintre persoanele care au fost sub aceeași putere în trecut sau dintre persoanele ce s-ar fi aflat sub aceeași putere, dacă *pater familias* ar mai fi trăit în momentul nașterii lor”⁵. Cu alte cuvinte, rudenia agnată se baza pe acea legătură de descendență, pe linie masculină, dintr-un strămoș comun, categorie ce excludea descendenții femeilor ori persoanele scoase din familie⁶. În schimb, rudenia cognată era reprezentată de legătura persoanelor care descindeau dintr-un strămoș comun, indiferent dacă se găseau sub aceeași putere sau nu⁷, deoarece vorbim despre o legătură de sânge, care se aseamănă mult cu cea din dreptul civil actual și care, în dreptul roman, în faza incipientă, nu producea efecte, cu excepția impedimentului la căsătorie.

Coroborând definiția familiei cu cea a rudeniei, observăm faptul că accentul cade mai mult pe specificul activităților, pe coabitare ori pe schimbarea de structură din interiorul grupului familial decât pe înrudire, instituția familiei căpătând astfel o dublă ipostază. În primul rând, aceasta poate fi privită precum o „unitate naturală fundamentală, adică unicul grup reproducător, care se înmulțește din interior, prin reproducere, asigurând descendența și permanența vieții sociale”⁸. În al doilea rând, familia reprezintă „grupul social fundamental care orientează și socializează descendenții, asigurând continuitatea biologică și culturală a societății”⁹. În această manieră, familia de proveniență a unei persoane se identifică, de fapt, cu grupul restrâns de rude ale acesteia, adică părinții, frații și surorile.

De rudenie s-au preocupat diverși specialiști, care au studiat cele două tipuri de legături, ajungând la concluzii folositoare pentru domeniul dreptului. De exemplu, Lewis H. Morgan, prin lucrarea sa *The systems of consanguinity and affinity*, din anul 1871, considerată drept

¹ J. Carbonnier, *Droit civil*, Tome 1, p. 16.

² Prin afinitate sau alianță se înțelege legătura dintre soț și rudele celui alt soț. În acest sens, T.R. Popescu, *Tratat de dreptul familiei*, vol. II, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 20.

³ M. Sandu, *Filiația. Abordare socio-juridică*, Ed. Fundației Axis, Iași, 2003, p. 23.

⁴ G. Piticari, *Dreptul familiei*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1980, p. 263.

⁵ E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1993, p. 95.

⁶ M. Jakotă, *op. cit.*, p. 232.

⁷ E. Molcuț, D. Oancea, *op. cit.*, p. 97.

⁸ I.P. Filipescu, O. Calmuschi, *Încheierea căsătoriei și efectele ei*, Ed. Academiei Române, București, 1981, p. 11.

⁹ *Ibidem*.

„actul de naștere al studiilor moderne despre înrudire”¹, face distincția clară între relațiile maritale și cele filiale, cu ajutorul legăturii de sânge. Practic, autorul constată că între soț și soție, ca părinți ai aceluiași copil, nu există o legătură de sânge, deși sunt parte componentă a aceleiași familii, aceasta constând și premisa de la care a pornit redactarea cărții². Totuși, ceea ce ne rămâne drept moștenire de la acest autor este distincția dintre înrudire și descendență. În lucrarea amintită mai sus, Lewis H. Morgan consideră că, deși descendența are la bază recunoașterea relațiilor de rudenie, totuși, ea reprezintă, mai degrabă, un element civil decât domestic³. În acest sens, autorul consideră că diferența dintre descendență și înrudire este oferită de următoarea ipoteză: atunci când luăm ca referință relația dintre un om și tatăl său, ne gândim mai întâi la o legătură între cele două rude apropiate și mai apoi la relația dintre doi membri, aparținători ai aceluiași grup politico-juridic. Dacă vorbim despre relația dintre o persoană și mama sa, atunci ne referim la o înrudire apropiată, dar la două grupuri politico-juridice diferite⁴. Cu privire la această afirmație, Fortes consideră că organizarea grupului de descendență trebuie înțeleasă „din punctul de vedere al întregului sistem social și nu din acela al unui *ego* ipotetic. Consangvinitatea și afinitatea nu sunt suficiente, în sine, pentru a da naștere acestor aranjamente structurale, iar descendența este, în mod fundamental, un concept juridic”⁵. În completarea celor afirmate de Lewis H. Morgan, un alt specialist consideră că „rudenia este cea care structurează câmpul social al individului, în timp ce descendența constituie un principiu de structurare a societății”⁶. În concluzie, rudenia generează o rețea socială, iar acest lucru se bucură de o importanță majoră pentru caracterul și pentru modul ei de funcționare. Totodată, nu trebuie să uităm faptul că, datorită rudeniei, membrii unui grup au posibilitatea de a afla ce obligații aleg să îndeplinească, pentru ca mai apoi, dată fiind natura solidară, aceștia să poată duce la îndeplinire angajamentele asumate⁷. În acest sens, „felul comun al rudeniei derivă din însăși gospodăria familială și din funcția ei de a manifesta sau de a forma caracterul social sau moral al membrilor săi”⁸.

După ce am discutat despre rudenie, se cuvine să abordăm și subiectul filiației, pentru a observa modalitatea de stabilire a legăturilor, dar, mai ales, pentru a avea parte de o privire complexă asupra sistemului de înrudire. Cunoaștem faptul că, încă din cele mai îndepărtate timpuri, descendența a jucat un rol fundamental în organizarea societății, aceasta prezentându-se sub două forme. Vom iniția analiza filiației cu prima formă a acesteia, adică filiația matrilineară, în cadrul căreia se stabilesc legături de rudenie plecând de la mamă. Această formă de filiație reprezintă, de fapt, o legătură de descendență de ordin biologic, stabilită între o anumită femeie și copilul căruia i-a dat naștere⁹. Filiația față de mamă se stabilește și face dovadă până la proba contrară, prin certificatul constatator al nașterii ori prin recunoașterea realizată de către mamă, prin intermediul unei hotărâri judecătorești¹⁰.

Cea de-a doua formă de filiație se regăsește, deopotrivă, în societățile tradiționale, dar și în cele moderne și poartă denumirea de filiație patrilineară, descendența având loc pe linie paternă. Practic, prin intermediul acesteia, a fost instituită superioritatea sexului masculin

¹ *Ibidem*, p. 33.

² L.H. Morgan, *op. cit.*, p. 8.

³ C.C. Harris, *Relațiile de rudenie*, trad. A. Oprea, Ed. DU Style, București, 1998, p. 29.

⁴ L.H. Morgan, *op. cit.*, p. 65.

⁵ M. Fortes, *Kinship and the social order*, Ed. Routledge and Kegan Paul, Londra, 1953, p. 30.

⁶ C.C. Harris, *op. cit.*, p. 68.

⁷ *Ibidem*, p. 85.

⁸ *Ibidem*.

⁹ G. Lupșan, *op. cit.*, p. 133.

¹⁰ M. Sandu, *Filiația. Abordare socio-juridică*, Ed. Fundației Axis, Iași, 2003, p. 36.